ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора Приймаченка Дмитра Володимировича на кандидатську дисертацію Русских Тетяни Вікторівни на тему: «Концепція норм м'якого права у сфері регулювання митних відносин в Україні», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Актуальність теми дисертації. Інтеграційні процеси, що в останні десятиріччя стали визначальними в світовому розвитку, неминуче позначаються й на пошуку Україною свого місця та ролі в міжнародній спільноті. На сучасному етапі Україна визначила вектор розвитку своєї зовнішньої політики як шлях інтеграції до європейської та світової економіки. Наразі можемо спостерігати активізацію процесів безпосередньої реалізації положень Угоди про асоціацію України з ЄС щодо створення між ними зони вільної торгівлі, як це визначено у Розділі IV («Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею»). Сторони беззастережно визнали, що така поглиблена і всеохоплююча зона вільної торгівлі, пов'язана з процесом широкомасштабної адаптації законодавства, в тому числі й митного, буде сприяти подальшій економічній інтеграції Української держави до внутрішнього ринку ЄС, як це передбачено цією Угодою.

Одним із дієвих інструментів поступової адаптації національного митного законодавства до acquis ЄС є реалізація концепції м'якого права. Аналіз сучасних наукових розвідок, присвячених досліджуваній проблематиці свідчить про те, що м'яке право як сукупність певних нормативно-правових положень, що мають здебільшого рекомендаційний, не обов'язковий характер може бути застосоване в даній ситуації. Особливо актуальним це є за умови коли Україна взяла на себе значний обсяг зобов'язань, які досить важко своєчасно виконати за умови поглиблення політичної та економічної кризи в

середні країни, зростання соціальної напруги та існування низки інших негативних факторів, що мають місце на сучасному етапі державотворення.

Здійснивши аналіз наявних вітчизняних наукових досліджень, присвячених проблемам правового регулювання в галузі митної справи, слід констатувати, що наразі відсутнє системне, комплексне дослідження з окресленої проблематики. Це дає підстави стверджувати, що наукове завдання, сформульоване в дисертації Русских Тетяни Вікторівни є актуальним та своєчасним, а його вирішення сприятиме подальшому розвитку вітчизняної адміністративно-правової науки, митного права, вдосконаленню правозастосовної діяльності органів доходів і зборів та діяльності інших учасників митних правовідносин.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Основні наукові положення, висновки і рекомендації, викладені у дисертації, є теоретично обґрунтованими, що забезпечується застосуванням раціональної сукупності сучасних загальнонаукових та спеціальних методів і прийомів наукового пізнання.

Досить логічною, хоча й небездоганною, виглядає структура викладення матеріалу у дисертаційній роботі. Вступ до роботи визначає актуальність теми роботи, а також її основні загальні характеристики. Перший розділ містить містить чотири підрозділи, в яких проаналізовано історіографію теми дослідження, сутність та особливості джерел митного права. Акцентовано увагу на змінах, які виникли в теорії митного права внаслідок використання модельного законодавства та м'якого права. В другому розділі роботи, який складається з двох підрозділів, в яких досліджено сутність міжнародного митного права та особливості системи його джерел, історичні передумови їх формування. Автор звертає увагу на місці м'якого права в регулюванні міжнародних митних правовідносин.Третій розділ присвячено аналізу впливу м'якого права на здійснення державної митної справи, встановлено механізм перетворення норм м'якого права на норми національного митного права. Досліджено приписи Митного кодексу України, які засновані на нормах

м'якого права.

Проведений науковий аналіз з-поміж виконаних в Україні дисертаційних досліджень з близької наукової проблематики, дозволяє підтвердити самостійний внесок дисертанта у розробку досліджуваної проблематики, що додатково підтверджується відомостями про апробацію основних результатів дисертаційного дослідження.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів. Достовірність наукових положень дисертації досягнута автором за рахунок раціонального використання необхідної сукупності методів теорії пізнання. Комплексний підхід до використання вищезазначених методів дозволив всебічно розглянути теоретичні та практичні проблеми реалізації концепції м'якого права в Україні та встановити відповідність національного законодавства в галузі митної справи міжнародним нормам та стандартам.

Науково-теоретичне підґрунтя дослідження складають праці відомих українських та зарубіжних вчених – юристів, а нормативну та емпіричну базу дослідження складають положення Конституції України, МК України, законів, нормативно-правових актів Президента України, Кабінету Міністрів України інших органів публічної адміністрації, узагальнення правозастосовної практики органів доходів і зборів, відомчі аналітичні матеріали, статистичні дані, публікації в періодичних виданнях. На результати дослідження позитивний вплив мав порівняльний аналіз норм чинного митного законодавства та положень міжнародних актів. Завдяки цьому автор послідовно, системно і конструктивно проаналізувала важливі теоретичні питання, що розкривають зміст теми дослідження, відзначив методологічне значення різних поглядів вчених на концепцію «м'якого права».

Зважаючи на викладене, можемо констатувати, що достовірність отриманих результатів і обґрунтованість сформульованих пропозицій визначається правильно обраним методологічним підходом до здійсненого дослідження, об'ємним та достатнім використанням наукового та емпіричного матеріалу.

Оцінюючи новизну одержаних результатів, слід зазначити, що вона визначається насамперед тим, що в межах єдиного комплексного дослідження вперше зроблена спроба системного аналізу процесу реалізації концепції «м'якого права» в національному митному законодавстві, розглянуто сутність, закономірності та перспективи розвитку формування єдиного митно-правового простору в умовах європейської й світової інтеграції, з нових позицій пояснено її значення для реалізації європейського вибору Української держави. Дослідження здійснювалося всебічно в синтезованій формі, із здійсненням аналізу практики діяльності органів доходів і зборів. Автором висловлено ряд рекомендацій, що відзначаються новизною щодо удосконалення механізму правового регулювання в галузі митної справи. Сформульовані конкретні пропозиції щодо внесення змін і доповнень до МК України. З урахуванням цього можна стверджувати, що новизна дисертації виявляється як у самому підході до досліджуваних проблем, так і в пропонованому вирішенні наукового завдання.

Характеризуючи зміст дисертаційного дослідження, слід відзначити вагоме політико-правове значення досліджуваного предмету, адже отримані результати дають відповідь на скільки чинне національне законодавства у галузі митного регулювання наразі відповідає міжнародним нормам та стандартам. Які існують проблеми і який обсяг робіт необхідно здійснити для досягнення бажаного результату.

Схвальної оцінки заслуговує спроба дисертанта проаналізувати понятійно-категоріальний апарат з досліджуваної тематики, що, в підсумку, дозволило сформулювати пропозиції щодо закріплення низки дефініцій у авторській редакції, наприклад, «м'яке право» (с. 162), «норма м'якого права» (с. 64), «джерела митного права» (с. 64), «система джерел митного права» (с. 162) тощо. У свою чергу чіткість і однозначність дефініцій сприяє ефективності правового регулювання. Це набуває неабиякого значення враховуючи відсутність широкого кола ґрунтовних комплексних досліджень з питань гармонізації національного законодавства до міжнародних норм та стандартів.

Має вагоме теоретичне та практичне значення здійснений дисертантом аналіз концепцій «м'якого права» (с. 12-15), а також дослідження практичної її реалізації в країнах ЄС (с. 15-18), що створює належні науково-обґрунтовані передумови для удосконалення нормотворчості публічної адміністрації та правозастосовної діяльності ДФС України.

До здобутків дисертанта необхідно зарахувати запропоновану ним класифікацію факторів, що впливають на формування джерел митного права на внутрішні (сукупність чинників, які виникають у межах держави) та зовнішні (сукупність чинників, які виникають у межах декількох держав, їх союзів, міжнародної спільноти в цілому) (с. 46). Така класифікація дозволила виявити та ґрунтовно дослідити особливості процесу правоутворення митного права, а також сформулювати пропозиції щодо удосконалення національного митного законодавства.

Поділяємо позицію автора щодо існування стійкої тенденції, згідно з якою з одного боку, спостерігається постійне зближення правових систем та спрямування до поглинання міжнародним правом національного, а з іншого, – стримування державами процесів інтеграції з метою збереження власного суверенітету (с. 106).

Достатньо обґрунтованою виглядає авторська класифікація норм м'якого права (с. 165). Така класифікація дозволяє визначити найбільш ефективний механізм їх імплементації в національне митне законодавство та форми їх реалізації суб'єктами митних правовідносин.

Здобувачем достатньо фахово обґрунтовано зміни в теорії митного права, які викликані реалізацією концепції м'якого права в митне законодавство України (підрозділ 3.3.). Отримані результати, в подальшому, можуть послугувати науковим підґрунтям для самостійних наукових досліджень в галузі митного права.

Дисертація містить ряд інших напрацювань теоретичного та практичного характеру, які є своєчасними і можуть бути використані науковцями та нормовторцями в роботі, спрямованій на подальший розвиток та

вдосконалення механізму реалізації концепції м'якого права в національне митне законодавство.

Наукове та практичне значення роботи полягає у тому, що сформульовані у дисертаційному дослідженні теоретичні положення, висновки та пропозиції можуть бути використані у правотворчій діяльності, сфері правозастосування, науково-дослідницькій діяльності та навчальному процесі.

Повнота викладення матеріалів в публікаціях положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки, пропозиції та рекомендації, що сформульовані у дисертації, достатньо повно викладені в авторефераті та опублікованих працях дисертанта, відповідно до вимог МОН України.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. В цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, вважаємо за необхідне звернути увагу дисертанта на окремі положення роботи, що мають спірний характер та недостатньо аргументовані.

Відповідно до вимог п. 9 Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого постановою КМ України від 24 липня 2013 р. № 567, до дисертації, що містить науково-прикладні результати або теоретичні наукові результати, повинні додаватися документи, що підтверджують практичне використання отриманих здобувачем результатів – акти впровадження або рекомендації щодо їх використання. На жаль ані в роботі, ані в авторефераті документи такого характеру не вказані.

Критично оцінюємо позицію автора, який вважає, що «систему джерел митного права Україну становлять: Конституція України та закони України; міжнародні договори, які належним чином ратифіковані ВРУ; підзаконні нормативно-правові акти, які регулюють питання здійснення митної справи; звичаєве право (наприклад, торгові звичаї); судово-арбітражна практика; норми м'якого права (акти міжнародних організацій, модельні закони, політичні домовленості) (с. 29-30). По-перше, за своєю природою закони та підзаконні

акти належать до однієї групи джерел права – нормативно-правових актів; по-друге, існування інституту «арбітрів» в митному праві не передбачено, відтак не існує й арбітражної практики; по-третє, норма права, в тому числі й норма м'якого права не може бути визнана в якості джерела права; по-четверте, серед джерел права не вказані нормативно-правові договори, існування яких в митному праві є досить поширеним, наприклад, Меморандум про взаємодію між Європейською бізнес асоціацією, Американською торгівельною палатою та Міністерством доходів і зборів від 15.04.2014.

У цьому контексті не можна не відзначити логічну неузгодженість в позиції автора, так він безапеляційно стверджує, що м'яке право – це джерело митного права (с. 65), фактично: право – це джерело права. При цьому, це суперечить змісту його авторських понять «м'яке право» (с. 8) та «джерела митного права» (с. 64). Подібна неузгодженість має місце і в підрозділі 2.2.

Гадаємо, що назва підрозділу 2.1 не повною мірою відповідає його змісту. Аналіз змісту цього підрозділу свідчить про те, що автор досліджує історичні передумови формування сучасної системи джерел міжнародного права у контексті становлення та розвитку самого міжнародного митного права. За таких умов, доцільніше було назвати підрозділ, приміром, «Ґенеза формування міжнародного митного права та його джерел».

Як випливає зі змісту роботи, здобувач є прихильником позиції щодо визнання міжнародного митного права в якості самостійної комплексної галузі права (с. 105). В цілому погоджуємось з висновком здобувача щодо визнання сукупності норм, які регулюють суспільні відносини між суб'єктами міжнародного права, що виникають у процесі їх співпраці з питань митного характеру (с. 79) в якості самостійного правового утворення. Разом з тим, обстоювана пропозиція вимагає додаткової, більш ґрунтовної, всебічної аргументації. Особливо це є необхідним в контексті відсутності єдності думок щодо структури міжнародного права.

Безумовно, аналіз міжнародного досвіду реалізації концепції м'якого права додав достовірності та обґрунтованості висновкам та пропозиціям

здобувача. Проте з урахуванням євроінтеграційних процесів України, навряд чи доцільним є вивчення досвіду країн-членів СНД (с. 123-126). Тим більше, сам автор наголошує на тому, що пріоритетним напрямком розвитку державної митної справи, є її уніфікація з вимогами та стандартами ЄС в галузі митного регулювання (с. 127).

З огляду на заявлений предмет дисертаційного дослідження, здобувачу необхідно було б окремо приділити увагу питанню співвідношення процесу імплементації норм міжнародного митного права до національного законодавства та адаптації національного митного законодавства до міжнародних норм та стандартів в галузі митної справи.

Втім, викладені зауваження мають дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи та не знижують її достатній науковий рівень.

Дисертація Русских Тетяни Вікторівни на тему: «Концепція норм м'якого права у сфері регулювання митних відносин в Україні», подана на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності: 12.00.07 – адміністративне право і процес, фінансове право; інформаційне право, є завершеною науковою працею, яка за важливістю та обсягом змісту дослідження має значення для адміністративно-правової науки та митного права. Вказана робота відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого постановою КМ України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук.

Офіційний опонент:
проректор з наукової роботи
Університету митної справи та фінансів
доктор юридичних наук, професор Д.В. Приймаченко

Підпис засвідчую:
Вчений секретар
Університету митної справи та фінансів Т.М. Брус

здобувача. Проте з урахуванням євроінтеграційних процесів України, навряд чи доцільним є вивчення досвіду країн-членів СНД (с. 123-126). Тим більше, сам автор наголошує на тому, що пріоритетним напрямком розвитку державної митної справи, є її уніфікація з вимогами та стандартами ЄС в галузі митного регулювання (с. 127).

З огляду на заявлений предмет дисертаційного дослідження, здобувачу необхідно було б окремо приділити увагу питанню співвідношення процесу імплементації норм міжнародного митного права до національного законодавства та адаптації національного митного законодавства до міжнародних норм та стандартів в галузі митної справи.

Втім, викладені зауваження мають дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи та не знижують її достатній науковий рівень.

Дисертація Русских Тетяни Вікторівни на тему: «Концепція норм м'якого права у сфері регулювання митних відносин в Україні», подана на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності: 12.00.07 – адміністративне право і процес, фінансове право; інформаційне право, є завершеною науковою працею, яка за важливістю та обсягом змісту дослідження має значення для адміністративно-правової науки та митного права. Вказана робота відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого постановою КМ України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук.

Офіційний опонент:
проректор з наукової роботи
Університету митної справи та фінансів
доктор юридичних наук, професор Д.В. Приймаченко

Підпис засвідчую:
Вчений секретар
Університету митної справи та фінансів Т.М. Брус